

8230

ENQUÊTE,

gehouden door de

STAATSCOMMISSIE,

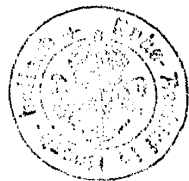
benoemd krachtens de wet van 19 Januari 1890 (Staatsblad n°. 1).

(EERSTE AFDEELING.)

OPENBARE MIDDELEN VAN VERVOER.

A. Spoorwegen.

(S-GRAVENHAGE.)

OPGAVE van de verhoorde deskundigen en getuigen van Maandag
20 October tot en met Woensdag 3 December 1890.

Bladz.	Bladz.		
RAS (P. B.), machinist bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Rotterdam	1—2	STREBKSTRA (M.), locomotiefpoetsers bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Leeuwarden	34—35
HÖGER (A.), stoker bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Rotterdam	2—3	STEENEKER (J. P.), nachtstoker bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Leeuwarden	35—36
LEEUWEN (J. VAN), Rijksopziener op de Spoorwegdiensten, te Dordrecht	3—5	TWEEDY (B. E.), opzichter-machinist bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Zutphen	36—40
VERSTAPPEN (J. H.), vuurwerker in de werkplaats van de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Blerik	5—6	LEITH (P.), hoofdopzichter bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Rotterdam	41—45
DONDERS (H. A. C.), bankwerker bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Tilburg	6—8	HAASJES (K.), conducteur bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Rotterdam	45—48
BERTRAND (T. A.), ingenieur van tractie en rollend materieel bij het Zuidernet der Staatsspoorwegen, te Tilburg	8—10	JOHA (A. A.), hoofdbrugwachter te Dordrecht	48—50
ROONA (H.), hoofdconducteur bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Groningen	10—12	RIEMSDIJK (Jhr. Mr. J. C. M. VAN), chef van algemeene zaken bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Utrecht	50—52
NICOLAÏ (S.), conducteur bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Leeuwarden	12—14	KLUMPEN (J.), wagenmaker bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Zwolle	52—54
SPAPE (P.), spoorwegbewaker bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Tilburg	14—15	OUDENS (F. P.), stationschef van de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Arnhem	54—58
MARÉCHAL (M. C.), huisvrouw van Lode-wijk Schuurring, overwegwachteres bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Lage Zwaluwe, wachtpost 1	15—16	MAAS (A.), machinist bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Leeuwarden	58—60
WIJK (A. J. VAN), huisvrouw van Louis Severijn, treinpoetster bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Zwolle	16—17	GENT (H. VAN), leerling-machinist, te Leeuwarden	60—61
ESCH (C. VAN), ploegbaas bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Tilburg	17—18	ELST (P. VAN DER), districts-inspecteur bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Groningen	61—64
ROOIJ (J. W. VAN), hoofdconducteur bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Utrecht	19—22	VISSER (J.), arbeider-remmer, te Zutphen	64—65
SCHRIEK (G. W.), ladingmeester bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Roosendaal	22—24	WEGTER (C.), arbeider-remmer bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Zwolle	65—66
SCHAAP (C. H.), wisselwachter bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Breda	24—26	HELDT (B. H.), lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal te 's-Gravenhage	67—70
FROWIJN (A.), locomotief-bankwerker bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Zwolle	26—29	SMEETS (J. F.), stationschef van de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Dordrecht	70—72
PEPPINCK (M. C.), schilder aan de werkplaats der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Zwolle	29—31	VERHOOP (J. H.), chef der comptabiliteit bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Utrecht	72—74
ACKERMAN (J.), oud-conducteur bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Zutphen	31—33	BEUNINGEN (J. J. VAN), adjunct-inspecteur van de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, en handelsagent te Rotterdam	74—76
BREUGEL (J. VAN), loopwachter bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Boxtel	33—34	BEUKENKAMP (A.), opzichter bij den machine- en treindienst van de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Utrecht	76—77
		SISSINGH (J.), conducteur-pakmeester bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Roosendaal	78—79

	Bladz.		Bladz.
BOOGAARD (C.), restaurateur aan het station te Hengelo	79—81	TIGCHELAAR (C.), wegarbeider bij de Holland-sche IJzeren Spoorwegmaatschappij, te Voorst	127
FEIJTER (J. DE), stationsarbeider te Oudenbosch	81—82	HARTOGH (P. M. DEN), opzichter-machinist bij de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij, te Amersfoort	128—130
THIJSENBAART (C.), nachstoker bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Vlissingen	82—83	KOREVAAR (J.), leerling-machinist bij de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij, te Leiden	131—133
LANGENBERG (J. VAN DEN)	83—84	TANDER (B. N.), commies bij het station van den Hollandschen spoorweg, te Alkmaar	133—134
DUPPER (A. M. W.), secretaris-penningmeester van het ondersteuningsfonds der Noordbrabantisch-Duitsche Spoorwegmaatschappij	84—85	MULLER (F. J.), stationschef bij de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij, te Noord-Scharwoude	134—137
PENNINK (J. J. F.), adjunct-ingenieur voor het stoomwezen der spoorwegdiensten, te 's-Gravenhage	87—89	MOSTERD (T.), huisvrouw van Hendrik Bultman, wachteres, in dienst van de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij, te Apeldoorn	137—139
PRINS (A. M.), broodbakker te Delft	89	VASSEN (H. A. VAN), stationschef bij de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij te 's-Gravenhage, benoemd te Amsterdam	139—143
CLUYSENAER (J. L.), directeur-generaal van de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Utrecht	89—95 en 308—310	GOOSSENS (W.), hoofdconducteur bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, vroeger bij de Nederlandsche Rhijn-Spoorweg-Maatschappij, te Leiden	144—145
WEERS (J. C.), wegarbeider bij de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij, te 's-Gravenhage	97—98	KULJK (D. J. VAN), conducteur bij de voormalige Nederlandsche Rhijn-Spoorweg-Maatschappij, te Utrecht	146—149
SERNÉ (J.), ploegbaas bij de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij, te 's-Gravenhage	98—100	MUDDE (J.), arbeider-wisselwachter, te Alfen	149—150
KOLKMAN (J.), opzichter van weg en werken bij de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij, te Delft	100—102	ZWIJE (A.), wisselwachter bij de voormalige Nederlandsche Rhijn-Spoorweg-Maatschappij, te Utrecht	150—152
HARDERS (H. J.), wisselwachter bij de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij, te Amsterdam	102—104	DOORN (C. VAN), voorman-rangeerder aan het station te Utrecht	152—153
RAAT (G. H.), brugwachter bij de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij, te Velsen	104—105	LEFEBBER (J.), kaartjesklerk bij de voormalige Rhijn-Spoorweg-Maatschappij, te 's-Gravenhage	155—156
HOLTSLAG (J.), hoofdconducteur 2e kl. bij de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij, te Zutphen	105—107	JÖRG (J.), assistent bij de voormalige Nederlandsche Rhijn-Spoorweg-Maatschappij, te Voorburg	156—158
GULIK (A. H. VAN), conducteur der Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij, te Rotterdam	107—110	BRINK (J. W. M. VAN DEN), stoker bij de voormalige Nederlandsche Rhijn-Spoorweg-Maatschappij, te Leiden	158—160
SCHAGEN (W. VAN), voorman-rangeerder bij de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij, te Haarlem	110—111	SCHOOTEN (G. J.), conducteur bij de voormalige Nederlandsche Rhijn-Spoorweg-Mij., te Amsterdam	160—162
VAART (A. VAN DER) weduwe Kamp, schoonmaakster bij de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij, te Haarlem	112	KOOPS (T. J.), hoofdopzichter van de voormalige Nederlandsche Rhijn-Spoorweg-Mij., te Gouda	162—163
VLAANDEREN AZN. (C.), hoofdopzichter van den weg, in dienst van de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij, te Amersfoort	112—116	SCHOOTEN (W. J.), hoofdconducteur bij de voormalige Nederlandsche Rhijn-Spoorweg-Mij., te Amsterdam	163—165
EDBLING (H.), rangeerder en wisselwachter bij de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij, te 's-Gravenhage	117—119	Vos (A.), vroeger machinist bij de Nederlandsche Rhijn-Spoorweg-Mij., te Utrecht	165—166
OOSTWALD (H. W.), koper- en ijzergieter bij de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij, te Haarlem	119—121	SPRULT (A.), brugwachter bij de Mij. tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Westervoort	166—168
SCHACHMAN (J.), ketelmakersbaas bij de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij, te Haarlem	121—123	Bos (P.), wegarbeider aan de voormalige Rhijn-Spoorweg-Mij., te Utrecht	168—169
BOSS (J.), opzichter van den weg bij de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij, te Amsterdam	123—125	LEE (T. VAN DER), blokwachter bij de voormalige Nederlandsche Rhijnspoorweg-Mij., te Bunnik	169—170
TIBBOEL (A.), geb. Ouwehand, wachteres bij de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij, te Watergraafsmeer	126	Hoos (F.), poetser bij de voormalige Nederl. Rhijn-Spoorweg-Mij., te 's-Gravenhage	170—171

GIEBEL (J.), nachstoker bij de voormalige Rhijn-Spoorweg-Mij, te 's-Gravenhage . . . 173—174

VRUGTE (G.), stationschef van het station van de voormalige Rhijn-Spoorweg-Maatschappij, te 's-Gravenhage . . . 174—177

PITLO (J. Ph. D.), werkmeester ter wagenmakerij van de voormalige Rhijn-Spoorweg-Maatschappij, te Utrecht . . . 178—180

HEESSE (T. W.), modelmaker bij de voormalige Nederlandsche Rhijn-Spoorweg-Maatschappij, te Utrecht . . . 180—181

KESSEL (H. H. VAN), telegrafist bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Utrecht . . . 181—182

ZIMMER (J.), kaartjesklerk in dienst bij de voormalige Rhijn-Spoorweg-Maatschappij, te Amsterdam . . . 182—184

KOK (C.), voorman-ketelmaker bij de voormalige Nederlandsche Rhijn-Spoorweg-Maatschappij, te Utrecht . . . 184—186

LOOPER (W.), gewezen stationschef bij de voormalige Nederlandsche Rhijn-Spoorweg-Maatschappij, te Amsterdam . . . 186—189

BURKOM (E. VAN), secretaris der commissie van beheer van de pensioen- en ondersteuningsfondsen van de Centraal Spoorweg-Maatschappij, te Utrecht . . . 191—195

HOOGSTRATEN (Mr. S. P. J. A. VAN), secretaris van het ondersteuningsfonds der voormalige Nederlandsche Rhijn-Spoorweg-Maatschappij, te Utrecht . . . 195—197

TONDEREN (E. A. VAN), secretaris van het ondersteunings- en pensioenfonds der Hollandische IJzeren Spoorweg-Maatschappij, te Leiden . . . 197—200

MAHIEU (F. P. J.), ingenieur bij den Raad van Toezicht op de spoorwegdiensten, te 's-Gravenhage . . . 201—206

BOTHOF (H.), wegwerker bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Dubbeldam . . . 206—208

DIE (P. VAN), ploegbaas bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Barendrecht . . . 208—210

BOEKHOLT (H.), machinist bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Roosendaal . . . 210—212

NLJDAM (A.), conducteur bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Zutphen . . . 212—214

MARTENS JR. (H. C. E.), hoofdopzichter bij de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij, te Haarlem . . . 214—218

BUYZE (M.), Rijksopziener op de spoorwegdiensten, te Groningen . . . 218—220

GROOT (J. DE), ploegbaas bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Harlingen . . . 220—222

WASSENS (H.), wegwerker bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Koekange . . . 222—223

HAAS (H. DE), leerling-machinist bij de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij, te Rotterdam . . . 225—228

STARING (J. C.), conducteur bij de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij, te Rotterdam . . . 228—229

EBLI (M. C.), machinist bij de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij, te Amsterdam . . . 229—232

GALLAY (H. G.), opzichter bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Tilburg . . . 232—234

SCHIEPERS (J. W.), wegwachter bij den treindienst bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Wijhe . . . 234—236

KLUNDER (J.), wegwachter bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Groningen . . . 236—237

BERG (A. J. VAN DEN), hoofdconductor 2e klasse bij de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij, te Zutphen . . . 237—239

HOMBERG (J. H.), opzichter van den weg bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Zutphen . . . 239—241

PRONK (H. W.), schaalknecht aan het Centraal station te Amsterdam, in dienst bij de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij . . . 243—245

LIEBREGTS (S.), spoorwegwachter in dienst van de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Teteringen . . . 245—247

KOSTEN (K.), wegwachter bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Roosendaal . . . 247—248

HANCKAR (J. H. A.), Rijksopziener op de Spoorwegdiensten, te Venlo . . . 248—249

LOBUW (W. C.), hoofdopzichter van locomotieven- en treindienst der voormalige Nederlandsche Rhijn-Spoorweg-Maatschappij, te Emmerik . . . 250—253

VIVEEN (O. R. I.), Rijksopziener op de Spoorwegdiensten, standplaats Zwolle . . . 253—255

VERLOOP (C. W.), chef van de Exploitatie van de Zuid-Afrikaansche Spoorwegen, te Utrecht . . . 255—260

DERKSEN (S.), wisselwachter bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Brummen . . . 260—261

JONG (B. DE), Rijksopziener bij de Spoorwegdiensten, te Haarlem . . . 263—266

AMESHOFF (Mr. H.), oud-president van de directie der Nederl. Rhijn-Spoorweg-Maatschappij, te Utrecht . . . 266—270

HASSELT (A. K. P. F. R. VAN), administrateur van de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij, te Amsterdam . . . 270—273

OERS (J. C. VAN), schoenmakersbaas, te Vucht . . . 274—278

GRUNDER (H.), huisvrouw van Johannes Kalter, blokwachteres bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Elst . . . 278—279

SASSEN (F.), sectie-ingenieur bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Nijmegen . . . 281—284

BOSCH (G. VAN DEN), voormalig arbeider bij de Staatsspoorwegen, te St. Michielsgestel . . . 284—285

LINDEN (J. VAN DER), spoorwegarbeider bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Vucht . . . 285—286

	Bladz.		Bladz.
BEUNKE (H. E.), sectie-ingenieur bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Utrecht	286—289	schappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Zwolle	301—303
BRAND (F. VAN DEN), fabrieksarbeider bij den heer Simon Van den Berg, te Osch	289—291	ZWANENBERG (G. H.), arbeider in dienst van de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Vucht	303—304
BRUIN (J. J. DE), ploegbaas bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Oosterbeek bij Arnhem	291—293	RICHTER (N.), arbeider bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen aan het station te 's-Hertogenbosch	305—306
DOLMANS (J. A.), opzichter bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Boxtel.	295—299	KUN (H. P. M. G. VAN DER), sectie-ingenieur bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Breda	307—308
DEGRECK (A.), stationschef te Boxtel.	299—301	CLUYSENAER (J. L.), Directeur-Generaal van de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen	308—310
LINDEN (H. B. VAN DER), controleur voor het gebruik van het materieel bij de Maat-			

A. Ja, wat de boeten betreft. Wanneer men bij een patroon in de stad voor een misdrijf met twee dagen gemis van loon gestraft wordt, kan men dien tijd gaan wandelen; maar bij ons moet men doorwerken. Alleen het mijlengeld gaat in dat geval door.

2053. V. Komt het wel eens voor, dat van de 7 dagen bijv. 2 ten gevolge van boete verloren gaan?

A. Zelden. Maar dit hangt af van den aard van het misdrijf. Het kan zijn, dat men gestraft wordt wegens dronkenschap, of wegens het door een onveilig signaal heenrijden.

2054. De heer **De Bordes**: Dat het door een onveilig signaal heenrijden eene sterke boete verdient, daarvan zult gij toch wel overtuigd zijn?

A. Zeker.

2055. De heer **Van Wijck**: Op welke wijze wordt er gehandeld in geval van ziekte? Heeft men dan een vasten huisdokter?

A. Ja, aan alle stations zijn geneesheeren, aangesteld door de Maatschappij.

2056. V. Zijn de vrouw en kinderen der beamtten ook in het ziekenfonds?

A. Ja.

2057. V. Ontvangen die ook den bijstand van den aangewezen geneesheer?

A. Ja.

2058. V. Is men over het algemeen tevreden met de geneeskundige behandeling?

A. Ja; altijd te Rotterdam; over andere plaatsen kan ik niet oordeelen.

A. H. VAN GULIK.

ROCHUSSEN, Voorzitter.

DE BORDES.

JANSEN.

S. M. VAN WIJCK.

J. A. STOOP, Adj.-secretaris.

Verhoor van **Willem Van Schagen**, oud 53 jaar, voorman-rangeerder bij de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij, te Haarlem.

2059. De **Voorzitter**: Welke is uw diensttijd?

A. Van 's morgens 6 tot 's nachts 1 à 1½ ure, met ruime rusttijden, op een van de drie dagen; den volgenden dag begin ik dan later.

2060. V. Gaat dat altijd zoo door?

A. Ja, maar ik heb ook wel eens vroege avonden.

2061. V. Hebt gij een geheel vrijen Zondag?

A. Eens om de drie weken vast.

2062. V. Hoeveel rangeerders hebt gij onder u?

A. 2, en 9 wisselwachters.

2063. V. Wat is uw loon?

A. f 1.70 per dag.

2064. V. Komt daar iets bij?

A. Om de 14 dagen een dag extra betaling.

2065. V. Hebt gij eenige inkomst uit premien?

A. Niet meer.

2066. V. Wordt u kleding verstrekt?

A. Ja, volgens het reglement.

2067. V. Kunt gij daarmede behoorlijk rondkomen?

A. Ja, met zuinig te zijn; ik moet 1½ jaar met eene jas doen.

2068. V. Hebt gij aandeel in bezuinigingspremiën?

A. Neen.

2069. V. En uwe ondergeschikten?

A. Ook niet.

2070. V. Hebben zij denzelfden werktijd als gij?

A. Ja, men wisselt elkander af.

2071. V. Kunt gij den dienst gemakkelijk laten waarnemen?

A. Daar heb ik volstrekt geen moeite mede.

2072. V. Haarlem is een zeer druk station, niet waar?

A. Ja.

2073. V. Hoeveel treinen passeeren er wel?

A. Dat weet ik niet precies, maar een boel, want Den Helder, IJmuiden, Zandvoort, Rotterdam, Amsterdam, alles geeft drukte.

2074. V. Hebt gij moeite om behoorlijk orde en tucht te handhaven of moet gij dikwijls boete opleggen?

A. Neen, dat gaat best.

2075. V. Hoeveel verdient uw volk?

A. Een werkmán begint met 26 stuivers en krijgt dan jaarlijks 5 cents meer tot f 1.50 toe.

2076. V. Zijn er te Haarlem nog al goed woningen te krijgen?

A. Die zijn duur: f 2.40 à f 2.50.

2077. V. Zijn er wel, die in woningen van de Maatschappij wonen?

A. Alleen wachters en wegwerkers.

2078. V. Gij draagt twee percent bij in het fonds, niet waar?

A. Ja.

2079. *V.* Zijn er nog andere fondsen?
A. Neen.
2080. *V.* Hebt gij er wel eens uit getrokken?
A. Ja, bij ziekte.
2081. *V.* Is men in 't algemeen nog al over den dokter tevreden?
A. Jawel; wij hebben er drie ter keuze.
2082. *V.* Gij ontvangt uw loon om de veertien dagen; zoudt gij het liever per week ontvangen of hoe denken de meesten er over?
A. Mij is het onverschillig, maar de meerderheid zou het liever per week krijgen.
2083. *V.* Is naar uwe meening de dienst voor het personeel niet te zwaar en kunt gij bij groote drukte, in 't belang van orde en regelmaat, genoegzaam hulp-personeel krijgen?
A. De dienst is niet te zwaar en losse menschen kunnen wij steeds krijgen.
2084. *V.* Komt dat wel voor?
A. Ja, 's winters altijd.
2085. *V.* Tot wien wendt gij u dan?
A. Tot den stationschef rechtstreeks.
2086. *V.* Is die steeds genegen om aan uw ver-langen te voldoen in dit opzicht?
A. O ja.
2087. De heer **De Bordes**: Wanneer gij naar huis zijt van 10.30 tot 12 uur, wordt er dan niet geran-geerd? Of is er nog een andere voorman?
A. Wij zijn met ons drieën.
2088. *V.* Hoe is de dienst dan?
A. Den eenen dag heb ik van 'smorgens 6 uur tot 's avonds 12 uur, en den tweeden van 8 uur tot afloop van dienst; wij nemen er echter 1½ uur af om naar huis te gaan om eene boterham te eten; dat schikken wij met elkaar.
2089. *V.* Wat is het loon van de arbeiders?
A. f 1.50.
2090. *V.* Komt dat overeen met het loon, dat aan dergelijke menschen te Haarlem in particulieren dienst wordt gegeven?
A. Ja.
2091. *V.* Gebeuren er veel ongelukken bij dat ran-geeren te Haarlem?
A. Ja, een man is zijn been afgereden, maar anders in den laatsten tijd niet.
2092. *V.* Is die man weder bij de Maatschappij geplaatst?
A. Hij is nog thuis; maar dat zal wel gebeuren.

2093. De heer **Van Wijck**: Om de hoeveel weken hebt gij een vrijen Zondag?

A. Om de drie.

2094. *V.* Wordt op de andere Zondagen de dienst zoo ingericht dat gij naar de kerk kunt gaan, zoodat bij voorbeeld de een voor den ander inspringt?

A. Dit ligt er aan, wat voor menschen het geldt. De Roomschen kunnen vroeg naar de kerk gaan, maar voor de anderen komt er niets van te recht.

2095. De heer **Jansen**: Om de veertien dagen ont-vangt gij nog een dag extra, niet waar?

A. Ja.

2096. *V.* Wordt dat gerekend het gemiddeld bedrag van het overwerk te zijn?

A. Ja.

2097. *V.* Gij zijt voorman bij het rangeeren. Vindt gij dat geen gevaarlijk werk?

A. Wat moet men doen, het is mijn broodje.

2098. *V.* Hebt gij nooit eens gedacht, dat er iets op gevonden moest kunnen worden, dat gij niet meer zoo tusschen de wagens zoudt moeten gaan?

A. Neen, maar dat gaat ook niet; dan moet men hier tusschen, dan daar.

2099. *V.* Is het koppelen uw uitsluitend werk?

A. Neen, wij zijn met zijn drieën.

2100. *V.* Zijn er maar enkelen voor dat werk, omdat men meent daar slechts zeer geroutineerde menschen voor te kunnen gebruiken?

A. Dat zal wel zoo zijn.

2101. De **Voorzitter**: Hebt gij ons nog iets mede te deelen dat in het belang van het personeel verdient onderzocht te worden?

A. De andere menschen hebben in de week hun vrijen dag, om de 12 dagen, en hun Zondag, maar omdat zij ons niet missen kunnen in de week, hebben wij alleen om de drie weken een vrijen Zondag.

2102. *V.* Krijgt ook uw onderhebbend personeel regelmatig dien vrijen Zondag?

A. Ja.

2103. *V.* Is het dan geheel vrij?

A. Ja.

WILLEM VAN SCHAGEN.

ROCHUSSEN, *Voorzitter*.

DE BORDES.

JANSEN

S. M. VAN WIJCK.

J. A. STOOP, *Adj.-secretaris*.

Verhoor van **Anna Van der Vaart**, weduwe Kamp, oud 59 jaar, schoonmaakster bij de Hollandsche IJzeren Spoorweg Maatschappij, te Haarlem.

2104. De **Voorzitter**: Zijt gij reeds lang te Haarlem in die betrekking geweest?

A. 8 jaren.

2105. V. Bevalt het u nog al goed?

A. Ja.

2106. V. Is het een goede dienst?

A. Ja, zeer goed voor eenè vrouw.

2107. V. Waarin bestaat het werk?

A. In het schoonhouden van de coupé's en van de bagagewagens.

2108. V. Hoe laat begint gij daarmede?

A. 's Morgens om 6.30, dan werken wij tot 11.30 en verder van 2 uur 's middags tot 7 uur des avonds.

2109. V. Is dat zoo iederen dag hetzelfde?

A. Ja, behalve den Zondag, dan ben ik altijd vrij.

2110. V. Moet gij wel eens langer werken?

A. Wij werken niet langer dan 10 uren per dag; 's Zaterdags wordt het wel eens een half uur later, maar dan gaan wij tot 4 uur naar huis.

2111. V. Verricht gij dat werk in eene loods?

A. Neen, de rijtuigen staan in de open lucht; maar wij maken ze alleen inwendig schoon.

2112. V. Zoodat gij niet te lijden hebt van het slechte weder?

A. Neen.

2113. V. Hoeveel krijgt gij voor dat werk?

A. f 1 per dag, waarvan afgaat 1 cent voor het ziekenfonds.

2114. V. Komt er nog iets extra bij?

A. Ja, wij krijgen 30 pct. per dag aangenomen geld; dat is stukgeld; voor elk rijtuig krijgen wij f 2.

2115. V. Dus gij hebt 99 cents per dag en 30 cents voor aangenomen werk?

A. Ja.

2116. V. Komt er nog iets anders bij?

A. Neen.

2117. V. Gij zorgt er voor steeds geregeld op uw werk te zijn?

A. Zeker, want anders verliest men geld; er wordt sterk op toegezien.

2118. V. Hoeveel van die schoonmaaksters zijn er in het geheel?

A. Tien.

2119. V. Zijn zij over het algemeen met haren dienst tevreden?

A. Ik heb nooit hooren klagen.

2120. V. Hebt gij dikwijls uitkeering uit het ziekenfonds gehad?

A. Neen.

2121. V. Is er meer dan één dokter?

A. Er zijn er twee.

2122. V. Hebt gij nog al een groot gezin?

A. Neen ik heb maar éénè dochter.

2123. De heer **Jansen**: Is men over het algemeen over de behandeling der geneeskundigen tevreden?

A. Jawel, ik heb goede dokters en meesters. Zij komen ons prompt bezoeken en wij krijgen heerlijke medicijnen.

2124. De **Voorzitter**: Wij hebben u geroepen om een en ander te vernemen over den toestand van de vrouwelijke werklieden in de werkplaats te Haarlem. Kunt u ons nog iets daaromtrent mededeelen?

A. Ik heb nooit reden tot klagen gehad. Ik ben 8 jaren als schoonmaakster bij de Maatschappij geweest en ben nu de oudste.

A. KAMP.

ROCHUSSEN, *Voorzitter*.

DE BORDES.

JANSEN.

S. M. VAN WILCK.

J. A. STOOP, *Adj.-secretaris*.

Verhoor van **Cornelis Vlaanderen Azn.**, oud 45 jaar, hoofdopzichter van den weg, in dienst van de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij, te Amersfoort.

2125. De **Voorzitter**: Hoever strekt zich uw toezicht uit?

A. Van Amersfoort tot Winterswijk en van Hilversum—Utrecht. Amersfoort—Kesteren heb ik bij de nieuwe regeling verloren, nu er een hoofdopzichter te Nijmegen is gekomen.

2126. V. Hoeveel opzichters hebt gij onder u?

A. Op het oogenblik zes.

2127. V. Is de dienst in al die inspecties even zwaar?

A. Dit verschilt niet veel. De eene is wat gemakkelijker dan de andere, omdat er minder kunstwerken in voorkomen. Overigens hebben de opzichters 8 à 9 kilometers per dag te voet af te leggen.

2235. V. Hebt gij wel eens aan den stationschef gevraagd om de open plaats weder te doen bezetten, waarvan gij gesproken hebt?

A. Ja, dikwijls, omdat mijn kameraad een man meer in zijne ploeg heeft, maar hij heeft altijd gezegd dat het zou gebeuren, wanneer het nieuwe station en het seinhuis in dienst waren gesteld. Het is echter zoo gebleven.

2236. V. Hebt gij ons uit eigen ervaring nog een of ander mede te deelen?

A. Neen, Mijnheer de Voorzitter.

H: EDELING.

ROCHUSSEN, Voorzitter.

DE BORDES.

JANSEN.

S. M. VAN WIJCK.

J. A. STOOP, Adj.-secretaris.

Verhoor van **Hendrik Willem Oostwald**,

oud 29 jaar, koper- en ijzergieter bij de
Hollandsche IJzeren Spoorweg-

Maatschappij, te Haarlem.

2237. De **Voorzitter**: Hoe is uw werktijd geregeld?

A. Ik werk 13 uren daags, van 's morgens 6 tot 's avonds 9, met twee schaftijden: 8—9½ en 12—1½ uur.

2238. V. Komt dikwijls overwerk voor?

A. Neen; een paar jaar geleden wel.

2239. V. Komt nachtwerk veel voor?

A. 14 dagen geleden is dat voor het eerst in de drie jaren voorgekomen.

2240. V. Hoe is het met den Zondagsarbeid?

A. Die komt nooit voor.

2241. V. Ook niet bij dringende reparatiën, die niet onder het werk door kunnen verricht worden?

A. Dat zal wel, maar het is mij nog nooit voorgekomen.

2242. V. Hebt gij zeer moeilijk werk?

A. Ja, er behoort een boel verstand bij om alles goed te krijgen, maar te zwaar voor het lichaam is het niet.

2243. V. Is er nog al wat technische kennis voor noodig?

A. Neen, bij de Maatschappij wordt zulk groot werk niet verricht; dat was wel op de fabrieken waar ik vandaan kom.

2244. V. Hebt gij uwe opleiding genoten in de werkplaats te Haarlem?

A. Neen, in Kampen, in eene particuliere fabriek.

2245. V. Hebt gij om in dienst van de Maatschappij te komen bewijzen van bekwaamheid moeten geven?

A. Ja.

2246. V. Kunt gij iets mededeelen omtrent het stelsel van opleiding, dat aan de werkplaats is ingevoerd? Werken de leerlingen onder leiding van bijzonder kundige werklieden?

A. Ja, zij leeren bij de beste werklieden.

2247. V. Hebt gij een leerling onder u?

A. Ja een jongen van 16 jaren.

2248. V. Hebben die leerlingen denzelfden werktijd als de werklieden?

A. Neen, zij gaan om 6 uur naar huis.

2249. V. Hoeveel bedraagt uw loon?

A. 17 cents per uur.

2250. V. Gij werkt zeker op stuk?

A. Ja; er komt eene premie bij van zooveel per pond.

2251. V. Hoeveel maakt gij gemiddeld door dat stukwerken?

A. 250/0 van mijn loon.

2252. V. Hebt gij behalve uw loon nog andere inkomsten?

A. Neen.

2253. V. Men kort u 1 pct. voor het ondersteuningsfonds?

A. Ja.

2254. V. Hebt gij eene woning van de Maatschappij?

A. Neen; geen der werklieden van de werkplaats heeft er eene van de Maatschappij.

2255. V. Is het krijgen van eene woning voor iemand van uw stand te Haarlem moeilijk?

A. Neen, maar de woningen zijn er duur.

2256. V. Bestaan er te Haarlem evenals te 's Hage bouwverenigingen?

A. Ja.

2257. V. Hebt gij eene woning van eene dergelijke vereniging?

A. Neen, want die woningen worden te vroeg betrokken en zijn dan erg vochtig.

2258. V. Is er in den toestand van de werkplaats ook iets, dat schadelijk of gevaarlijk voor de gezondheid van den arbeider kan zijn?

A. Onze werkplaats, de kopergieterij, is wel wat klein voor 9 man. Het is er zeer warm, wanneer men er voortdurend moet werken.

2259. *V.* Zijn er pogingen gedaan om daarin verbetering te brengen?

A. Er is wel sprake van, maar wanneer het gebeuren zal, weet ik niet.

2260. *V.* Hebt gij er wel eens met uw chef over gesproken?

A. Mijn baas is Van der Waals, maar met dien heb ik er niet over gesproken.

2261. *V.* Wanneer dergelijke klachten, tot hem gericht, geen gevolg zouden hebben, kunt gij u dan tot een ander wenden?

A. Ja, tot den opzichter of den ingenieur, maar dan moet ik er eerst den baas kennis van geven.

2262. *V.* Hebt gij wel eens uit het ziekenfonds getrokken?

A. Ik ben in het geheel eene week ziek geweest en heb toen mijn halve traktement, 5 uren daags, gehad. Bij verwonding, wanneer die niet uit eigen onvoorzichtigheid ontstaat, krijgt men het volle traktement.

2263. *V.* Komen er aan de werkplaats nog al eens verwondingen voor?

A. Ja, vooral in de machinale zagerij. Ook is iemand verleden jaar met de vingers onder den stoomhamer gekomen. Men zeide toen dat het zijne eigen schuld was, maar een ongeluk licht in een klein hoekje.

2264. *V.* Zijn de machines omheind?

A. Ja zij zijn goed voorzien.

2265. *V.* Van 1 Januari af wordt er eene bepaalde statistiek in de werkplaats gehouden, ook van alle verwondingen, niet waar?

A. Ja, dit heeft waarschijnlijk ook gemaakt dat van den zomer de machine geheel omkleed is.

2266. *V.* Bestaat er nog een onderling fonds voor de werklieden?

A. Daarvan heb ik in geval van ziekte f 5.50 per week.

2267. *V.* Wie beheert het?

A. Een werkmán is president.

2268. *V.* Geschiedt geregeld mededeeling van den stand van het fonds?

A. Om de drie maanden is er vergadering; dan worden de ontvangsten, de uitgaven en de stand der kas medegedeeld.

2269. De heer **De Bordes**: In de werkplaats was het m. i. nog al vrij luchtig toen ik haar bezocht.

A. Zij is wat klein, de damp kan niet goed weg en dan moet men wat openzetten zoodat dit tocht.

2270. *V.* Maar zonder tocht kan men den damp niet wegstrijgen. Hebt gij er hinder van?

A. Neen, ik heb eene sterke borst; sedert 4 jaar ben ik er, maar ik kan goed tegen het werk.

2271. *V.* Zijn er oude menschen, die er lang werkten zonder hinder?

A. Ja, één man is er 40 jaar; maar nu begint hij wat te beven.

2272. De heer **Jansen**: Zijn er luchtkokers?

A. 4 luiken aan elken kant; er worden nu tuimelramen gemaakt.

2273. *V.* Kan men er versche lucht krijgen?

A. Alleen van de kap; in de oude gieterij waren luchtkokers die draaiden, maar dat gaf niet veel.

2274. *V.* Klaagt men er in het algemeen over dat de lucht nadeelig is voor de gezondheid?

A. Ja, wegens het koperstof.

2275. De heer **Van Wijck**: Bestaat te Haarlem eene vereeniging, die huizen bouwt om ze later eigendom te doen zijn van werklieden?

A. Ja.

2276. *V.* Acht gij dat niet voordeelig?

A. Ja, maar het is ongezond ze terstond te betrekken; de huur gaat dadelijk in en ik zou dus dubbele huur hebben.

2277. *V.* Lacht het denkbeeld u niet toe eenmaal zelf een huis te hebben?

A. Dat zou mij wel bevallen.

2278. *V.* Profiteeren er werklieden van?

A. Ja.

2279. *V.* Hoe zijn die woningen?

A. Ruim, eene voor- en achterkamer, een keuken, zolder en een stukje grond.

2280. *V.* Waterleiding?

A. Ja.

2281. *V.* Hoe wordt gij betaald?

A. Wekelijks.

2282. *V.* Zijt gij in een pensioenfonds?

A. Neen, dat is niet van de werkplaats. Bij ouderdom krijgt men eene toelage van de Maatschappij; dan zou een werkmán f 3 krijgen, maar daarvan kan geen huishouden bestaan. Gaarne zou ik dus willen dat tegen betaling van 1 pct. een pensioenfonds kon opgericht worden.

2283. *V.* Dat zou wel meer kosten dan 1 pct.?

A. Ja, maar dan betalen wij al 2 pct. en dat is voor ons al genoeg.

2284. De **Voorzitter**: Zulk een leerling, wordt die door u opgeleid en hebt gij daar tijd voor?

A. Ja, ik wijs hem wat hij moet doen.

2285. *V.* Neemt dat veel tijd van u in beslag?

A. Neen.

2286. *V.* Melden er zich veel jongens aan voor dat leerlingschap?

A. Aardig wat.

2287. *V.* Hoe lang zijt gij aan de werkplaats?

A. 4 jaar.

2288. *V.* Hebt gij altijd denzelfden leerling gehad?

A. Eerst is hij in de machinekamer geweest, maar later is hij in de gieterij gekomen, en die zal voortaan van leerlingen voorzien worden.

2289. *V.* Komen zij daar werkelijk om te leeren en worden zij niet voor andere zaken gebruikt?

A. Neen.

2290. *V.* Zoudt gij geen andere wenschen kunnen mededeelen?

A. Ja, den werktijd zou ik korter wenschen. Van 6 uur 's morgens tot 's avonds 9 uur is te lang. Men ziet zijne kinderen maar ééns per dag. Ik zou wenschen een werkdag van 11 uren, als het loon er wat verband mede kan houden.

2291. *V.* Zoudt gij niet meenen dat bij een korteren werkdag misschien evenveel kan afgewerkt worden als op een langen, te langen dag?

A. 2 uren zou bij ons werk, met de grootste inspanning, niet zijn in te halen.

2292. De heer **De Bordes**: Hoeveel schafttijd hebt gij?

A. Van de 15 uren gaan 2 uren schafttijd af.

2293. *V.* In Haarlem bestaat eene teekenzaal. Worden die leerlingen daar onderwezen?

A. De onder-ingenieur heeft onzen leerling aangezegd dat hij er leeren kan, maar hij heeft er niet veel zin in.

2294. *V.* Maar de Maatschappij moedigt dat toch aan?

A. Ja.

2295. *V.* Het spreekt van zelf, als uw jongen geen lust heeft, kan de Maatschappij hem niet forceeren, maar haar doel is om de jongens practisch in de werkplaats te leeren en theoretisch op de teekenschool.

Hebben zoons van werklieden de voorkeur boven jongens uit de stad voor plaatsing?

A. Dat weet ik niet; het is mij nog niet voorgekomen.

2296. De heer **Van Wijck**: Zijt gij, daargelaten nu den langen werktijd, tevreden over de behandeling, die gij bij den spoorweg ondervindt?

A. Zeker, daarover ben ik tevreden.

2297. *V.* Vindt gij het voordeeliger bij de Maatschappij dan op eene particuliere fabriek?

A. Bij de Maatschappij komen er vaste premieën bij; dat is in particuliere fabrieken minder.

2298. *V.* Een werkman vindt het dus eene soort voorrecht om bij den spoorweg werkzaam te zijn?

A. Ja, bij particulieren heb ik wel 19 cents per uur gehad en bij de Maatschappij heb ik 17 cts., maar ik heb nu meer premieën en ik ben meer vast.

Enquête. Openbare middelen van vervoer.

2299. De heer **Jansen**: Waren de kopergietereien in de fabrieken waar gij vroeger waar beter ingericht, met het oog op de gezondheid, dan die van de Maatschappij?

A. Ik geloof dat de onze luchtiger is dan zoo'n inrichting bij particulieren; daar heeft men in den regel maar een hokje om dat werk te doen, omdat het zoo weinig voorkomt.

2300. *V.* Kent gij andere groote kopergietereien?

A. Neen; ik ben van de ijzergietery direct naar deze werkplaats gegaan.

2301. De **Voorzitter**: Hebt gij ons nog op een of ander te wijzen, dat onderzocht zou behooren te worden?

A. Neen, Mijnheer de Voorzitter.

H. W. OOSTWALD.

ROCHUSSEN, *Voorzitter*.

DE BORDES.

JANSEN.

S. M. VAN WIJCK.

J. A. STROOP, *Adj.-secretaris*.

Verhoor van **Johannes Schachman**, oud 56 jaar, ketelmakersbaas bij de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij, te Haarlem.

2302. De **Voorzitter**: Zijt gij reeds lang aan de werkplaats?

A. 37 jaar.

2303. *V.* Gij zijt opgeklommen van gewoon werkman tot baas?

A. Ja.

2304. *V.* Hoe lang zijt gij baas?

A. 24 jaar.

2305. *V.* Uit dien langen diensttijd mag men afleiden dat gij in uwe betrekking tevreden zijt?

A. Zeker, ik heb geen reden tot klagen.

2306. *V.* Over hoeveel werklieden hebt gij het opzicht?

A. Over 52.

2307. *V.* Hebt gij veel moeite om onder hen goede orde te houden?

A. Neen, dat gaat goed.

2308. *V.* moet gij dikwijls boeten opleggen?

A. Neen, eene enkele maal; meestal geef ik hun eene vermaning, wat nog beter werkt dan boeten.

2309. *V.* De gevallen, waarin boete wordt opgelegd, zijn niet bepaaldelijk in een reglement, dat de werklieden kennen, omschreven?

A. Neen, alleen de boeten voor te laat komen en verzuim zijn volgens reglement. Ingeval van insubordinatie en verknoeien van werk geeft de baas daarvan kennis aan den opzichter, die de boete oplegt, welke boete dan weder door den ingenieur wordt goedgekeurd.

2310. *V.* Komt het wel eens voor dat werklieden verklaren dat zij ten onrechte zijn beboet?

A. Dat kunnen zij niet, want ik kan steeds aantoonen dat zij inderdaad het werk verknoeid hebben.

2311. *V.* Wanneer zij dat niet inzien, kunnen zij zich dan tot den ingenieur wenden?

A. Ja, maar eerst tot den opzichter.

2312. *V.* Worden zij ten slotte door den ingenieur nog wel eens in het gelijk gesteld?

A. Ja, dat gebeurt wel.

2313. *V.* Komt er wel eens dronkenschap bij het volk voor?

A. Ja; wanneer bepaalde dronkenschap bewezen is, wordt die voor de eerste maal met verlies van eene week loon, en voor de tweede maal met ontslag uit den dienst gestraft.

2314. *V.* Hebt gij veel jeugdige werklieden onder u?

A. 16 in de klasse der leerlingen en een stuk of 8 jongmaatjes van 15 jaar en daarboven. Zij krijgen altijd licht en net werk te verrichten.

2315. *V.* Wat doen zij in de ketelmakerij?

A. Wanneer zij samen met een maat werken, pakken zij al eens samen een stuk op, zonder dat er een ander bijkomt. Verder zorgen zij voor het heet maken der bouten en boren, ook hakken en vijlen zij.

2316. *V.* Hoe is het met de gezondheid der werklieden onder uw opzicht?

A. Zij zijn weinig ziek.

2317. *V.* Er is natuurlijk veel geraas in de ketelmakerij. Zijn er veel dooven bij uwe werklieden?

A. De meesten zijn een beetje hardhoorig; ik zelf ben dat ook.

2318. *V.* De werktijd is nog al zeer lang; 13 uren, niet waar?

A. Ja; van zessen tot negenen, met twee uren schafttijd. Ik geef toe dat het wel wat lang is, maar er komt nog tijd te kort.

2319. *V.* Daarin ware te voorzien door het aanstellen van meer personeel?

A. Dat schijnt te zullen gebeuren; de ketelmakerij wordt vergroot en er worden meer werkplaatsen gebouwd.

2320. *V.* Er blijft zeker weinig tijd over voor het familieleven?

A. Men kan nu en dan om 6, 7, 8 uur huiswaarts gaan en een halven middag vrij vragen.

2321. *V.* Is aan de werkplaats een onderling verzekeringsfonds voor ziekte?

A. Ja.

2322. *V.* Wordt het bestuur door de werklieden gekozen?

A. Ja, bij stemming.

2323. *V.* Onder den werktijd?

A. Ja, de biljetten worden rondgedeeld en men werpt ze bij den portier in de bus, bij het gaan en komen.

2324. *V.* Worden gemeenlijk de beste lieden gekozen?

A. Ja.

2325. *V.* Worden vooraf kandidaten gesteld?

A. Neen.

2326. *V.* Dan loopen zeker de stemmen nog al uiteen?

A. Ja, maar na de bespreking der partijen onderling worden altijd flinke, degelijke lui gekozen.

2327. *V.* Kunnen uwe lieden met hun loon rondkomen?

A. Dat gaat nog al, maar het is geen vetpot.

2328. *V.* Is in het algemeen de toestand der werklieden bij de Maatschappij beter dan van die bij de particuliere werkplaatsen?

A. Ja, die bij de Maatschappij zijn blijven er gaarne. Van vele zijden wordt plaatsing gevraagd, maar het aanbod is steeds grooter dan de behoefte.

2329. De heer **De Bordes**: Maken uwe leerlingen gebruik van de teekenzaal?

A. Dat is verplichtend.

2330. *V.* Heeft dat bezoek een goeden invloed op hunne ontwikkeling?

A. Ja, ik heb een zoon die de lessen bijwoonde; hij is thans een flink werkman.

2331. *V.* Hoeveel verdient een goed ketelmaker in de week?

A. 17 à 18 cents per uur; zij werken thans 75 uren in de week; bovendien heeft men 25 percent voor aangenomen werk.

2332. *V.* Zoodat een man een f 2.50 per dag maakt?

A. Ja.

2333. *V.* Is het dagloon hooger dan voor een 20 jaar?

A. Ja, toen was het hoogste 17 cents per uur, nu 18, 19 en 20, en dan komt er nu de 25 percent nog bij.

2334. De heer **Van Wijck**: Kunt gij ons niet eens vertellen hoe zulk een ketel wordt gemaakt?

A. De platen worden door de beste werklui uitgeslagen volgens model. Dan worden de gaten er ingeboord, die weder uitgewalst worden, en alles wordt verder af-

gewerkt. Daarna worden de platen aan elkander verbonden door schroefbouten, alles volgens model, en verder met klinknagels geklonken. Dit geschiedt door twee man, waarvan een den hefboom, de ander het zware ijzer bestuurt. Buiten den ketel worden door twee man met een lichten hamer de koppen geslagen, terwijl een ander den « snapper » vasthoudt.

2335. V. Is dat een nadeelig werk?

A. Men kan er bij zweeten, maar ook wel eens uitblazen. Het vuurwerk echter is nog zwaarder, want daarbij heeft men nog de hitte te verdragen.

2336. V. Werken er jongens bij dat ketelmaken?

A. Ja, die heeten de bouten of klinken de nagels.

2337. V. Hoe lang te voren moet een werkman den dienst opzeggen?

A. Acht dagen, volgens reglement. Houdt hij zich daaraan niet, dan krijgt hij geen getuigschrift van eervol ontslag.

2338. V. De Maatschappij is zoo vrijgevig om oude werklieden zeker pensioen toe te kennen?

A. Ja.

2339. V. De werklieden maken daar echter niet veel gebruik van; zij blijven zo lang mogelijk werken?

A. Daartoe is elk werkman genegen; het pensioen is aanmerkelijk minder dan het loon.

2340. V. Zoudt gij het niet toejuichen dat een pensioenfonds werd in het leven geroepen voor werklieden?

A. Ja, dat zou goed zijn, zoowel voor bazen als voor knechts.

2341. V. Waarom wordt er dan geen werk van gemaakt? Men hoort in den laatsten tijd zooveel over pensioneerende van werklieden spreken.

A. Men hoort zeggen dat de zaak bij de Exploitatie-Maatschappij en bij ons bestuur in behandeling is, maar officieel weten wij er niet van.

2342. V. Maar waarom tracht gij zelf niet een pensioenfonds op te richten?

A. Wij hebben er nooit over gedacht om onderling een pensioenfonds op te richten. Dat is zoo gemakkelijk niet. In de verschillende werkplaatsen zijn wel bussen om elkander bij ziekte te ondersteunen.

2343. V. Wanneer gij 2 pct. van uw loon zoudt moeten contribueeren om een pensioen te verkrijgen op zekeren leeftijd, zouden de werklieden dat aangenaam vinden?

A. Ja; daartoe zouden alle werklieden genegen zijn.

2344. De **Voorzitter**: Hebt gij ons uit uwe langdurige ervaring nog een of ander mede te deelen, dat wenschelijk zou zijn te veranderen of te hervormen?

A. Neen, ik weet niet wat aan onze werkplaatsen te verbeteren zou zijn. Er wordt voor frisheid en veiligheid gezorgd; de werklieden worden niet afgebeeld,

de jongelieden ontzien in hun werk, en voor hunne opleiding wordt door het technisch bureau gezorgd. Men zou misschien de loonen kunnen verhoogen.

2345. V. Daarbij moet toch ook op den algemeenen loonstandaard gelet worden. Anders weet gij niets aan te geven?

A. Neen, Mijnheer de Voorzitter.

J. SCHACHMAN.

ROCHUSSEN, *Voorzitter*.

DE BORDES.

JANSEN.

S. M. VAN WIJCK.

J. A. STOOP, *Adj.-secretaris*.

Verhoor van **Jan Boss**, oud 50 jaar, opzichter van den weg bij de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij, te Amsterdam.

2346. De **Voorzitter**: Wat is uw district?

A. Alles wat onder Amsterdam ligt.

2347. V. En hoeveel van den weg?

A. Tot kilometer 1,885 en van den Noordhollandschen spoor tot kilometer 78.

2348. V. Hoeveel ploegbazen hebt gij onder u?

A. Zes.

2349. V. Hoeveel man heeft ieder van die ploegbazen onder zich?

A. Dat is verschillend: van 4 tot 11.

2350. V. Is er bij ieder van die ploegen een timmerman of smid?

A. Neen, het zijn alle arbeiders, maar wij hebben een vasten timmerman en twee timmerlieden voor het onderhoud van signalen en wissels.

2351. V. Het onderhoud van de wissels staat onder u; maar het toezicht over de wisselwachters niet?

A. Juist, vroeger was het personeel ook onder mij, maar nu is het onder den stationschef.

2352. V. Wat is de reden daarvan?

A. Men heeft het gedaan ter wille van een geregelden loop van de treinen en ze daarom onder « mouvement » gesteld.

2353. V. Is bij ieder van die ploegen het getal werklieden voldoende voor het werk?

A. Ruimschoots.

2354. V. Hebt gij nog al moeite met klachten over gebrekkige handhaving der tucht?

Het is ons eigenlijk verboden — niet hier evenwel — de handelingen onzer superieuren te gispes of zelfs na te gaan, maar daarover wordt toch wel geklaagd.

Ook bij druk vervoer verliezen wij de premie, wat eigenlijk wel eenigszins tegenstrijdig is. Ik zal graag zien dat de Maatschappij veel vervoer heeft, maar in dat geval verlies ik zelf mijne premie. Niet dat wij daarom de belangen der Maatschappij zouden benadeelen, maar ons eigen belang is hier in strijd met het belang der Maatschappij, wat toch niet goed is.

4400. *V.* Gij hebt volstrekt geen afkeurend woord over de handelingen van uwe superieuren uitgesproken, maar alleen gewezen op de minder gunstige werking van het premiestelsel, hierin bestaande 1o. dat de premie buiten eigen toedoen kan verloren gaan; 2o. dat juist bij groote drukte, wanneer het de Maatschappij goed gaat, geen premie kan verdiend worden.

A. Ja, dan krijgen wij de premie niet. Dat ondervinden wij het meest in de maanden, wanneer het water dicht ligt; vooral in Friesland, omdat daar meer watervervoer plaats heeft. Dan heerscht er eene buitengewone drukte op de treinen met het goederenvervoer; zij komen te laat aan en wij verspelen onze premie.

4401. *V.* De heer **Van Wijck**: Wanneer gij nu eene groote reis maakt, bijv. van Arnhem naar Groningen, en de trein komt op alle tusschenstations op tijd aan, maar in Groningen komt hij door eene of andere oorzaak te laat, vervalt dan toch de premie, of niet?

A. Ja, dan vervalt de premie van dien trein, al hebben wij overigens goed opgepast. Er is echter nog eene bepaling bij, hoeveel een trein te laat mag komen, opdat wij nog de helft der premie krijgen.

4402. *V.* De **Voorzitter**: Welke is die bepaling?

A. Een sneltrein mag 5 minuten, een goederentrein 30 minuten te laat aankomen.

4403. De heer **Van Wijck**: Een van de Directie heeft ons gezegd, dat het premiestelsel voor allen geldt. Daarom is er ook moeilijk verandering in te brengen. De eene conducteur moet den anderen helpen. Ieder moet op zijn tijd passen, om alles op tijd te doen geschieden. Voor dit argument is wel iets te zeggen; hoewel ik uw bezwaar wel begrijp, zal het moeilijk te verhelpen zijn.

4404. De **Voorzitter**: En verder is er niets?

A. Neen.

A. NIJDAM.

ROCHUSSEN, *Voorzitter*.

DE BORDES.

S. M. VAN WIJCK.

J. A. STOOPE, *Adj.-secretaris*.

Verhoor van **Hubertus Constantinus Egidius Martens Jr.**, oud 36 jaar, hoofd-opzichter bij de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij, te Haarlem.

4405. De **Voorzitter**: Gij zijt vroeger bij de Exploitiatie-Maatschappij in dienst geweest, niet waar?

A. Ja.

4406. *V.* Is uw dienst gelijk gebleven na uw overgang of zijn er groote veranderingen in gekomen?

A. Ja, er zijn groote veranderingen in gekomen.

4407. *V.* Waarin bestond uw dienst bij de Exploitiatie-Maatschappij?

A. Ik was bij de afdeling „weg en werken” van de sectie Nijmegen.

4408. *V.* Hoe ver strekte die sectie zich uit?

A. Tot 15 October: van Nijmegen naar Tilburg, van Nijmegen naar Arnhem, van Elst naar Gorkum en van Nijmegen naar Geldermalsen; doch na 15 October is het gedeelte Rijssen—Gorkum bij de H. S. M. gekomen, en toen strekte het zich uit van Utrecht tot Emmerik.

4409. *V.* Wij zullen ons beperken tot den toestand, waarin gij dienst hebt verricht bij de Exploitiatie-Maatschappij. Wat was daar uw titel?

A. Technisch ambtenaar; de opzieners van den weg stonden onder mij.

4410. *V.* Hoeveel hadt gij er onder u?

A. Acht.

4411. *V.* Hoeveel ploegen had ieder dier acht onder zich?

A. Dat was verschillend, de een zes, de ander drie, maar gemiddeld was het aantal vier.

4412. *V.* Waardoor werd dat verschil verklaard? Door den verschillenden toestand, waarin gedeelten van den weg verkeerden, zoodat bijv. een minder goed gedeelte meer personeel had dan een beter stuk?

A. Neen, daardoor niet, maar bijv. door de omstandigheid dat er dubbel of enkel spoor is.

4413. *V.* Is overal de weg ongeveer in gelijken staat van onderhoud en soliditeit?

A. Ja, over het algemeen wel.

4414. *V.* De dienstregeling voor de arbeiders en ploegen is zeker overal ongeveer dezelfde, niet waar?

A. Ja.

4415. *V.* Dus overal is een werkdag van 6—6 uur, met een rusttijd 's morgens van 8—8½ uur en 's middags van 12—1 uur?

A. Ja, en bovendien nog van 4—4½ uur.

4416. *V.* In andere sectiën schijnt de middagschafthetijd van 12—1½ uur te loopen; is het dan niet gelijk?

A. Neen, dat hangt van den sectie-ingenieur af; deze kan dat regelen.

4417. *V.* Wordt daarbij ook acht geslagen op den wensch der werklieden?

A. Ja.

4418. *V.* Wordt dat zóó ingericht, dat de menschen gelegenheid hebben om thuis te gaan eten?

A. Ja.

4419. *V.* Maar dat zal den meesten toch wel zeer moeilijk vallen, omdat zij aan het ééne eind van den weg moeten werken, terwijl hunne woning aan het andere eind ligt, niet waar?

A. Dan gaan zij met een lorrie naar huis, en zij zijn doorgaans met hun heiden. Het gebeurt echter ook wel dat zij hun brood medebrengen.

4420. *V.* Dit laatste zal wel altijd het geval zijn tusschen 12 en 1 uur?

A. Het grootste vak is 5 KM.; gemiddeld kunnen de menschen altijd 2 KM. lorriën, zoodat het maar eene quaestie is van eenige minuten.

4421. *V.* Is er in den regel gelegenheid om van de lorrie gebruik te maken?

A. Ja.

4422. *V.* Is er in de verschillende gedeelten der sectiën een in het ooglopend onderscheid waar te nemen omtrent den toestand der arbeiders?

A. Die bij de groote steden, zooals Utrecht, verdienen iets meer dan die ten platten lande; dat verschilt van 90 cts. tot f 1.10.

4423. *V.* Is dat verschil in evenredigheid met de meerdere duurte van levenswijze in de steden?

A. Ja.

4424. *V.* Welke zijn de loonen der arbeiders?

A. f 1.25 is het maximum, 90 cts. het minimum; jongens van 15, 16 jaar hebben 75 à 80 cts.

4425. *V.* Zijn er veel onder dien leeftijd?

A. Neen, daarvoor nemen wij uitsluitend finke, gezonde zoons van ploegbazen.

4426. *V.* Wordt voor hen de arbeid anders geregeld?

A. Er is altijd licht werk, zooals het bijhalen van spijkers.

4427. *V.* Hoe is de verhouding tusschen de ploegbazen en de arbeiders?

A. Altijd bevredigend, daarvoor wordt gezorgd.

4428. *V.* Komen daaromtrent wel eens klachten bij u in?

A. Ja.

4429. *V.* Werden soms klachten gedaan omtrent ploegbazen of omtrent opzichters, die door u in hooger beroep werden beslist ten gunste der ondergeschikten?

A. In het eene geval wel, in het andere niet. Zoo noodig gaan wij dan terstond over tot verplaatsing.

4430. *V.* Wanneer dus eene minder gunstige verhouding bestaat, neemt men het middel van verplaatsing te baat?

A. Ja; er wordt een onderzoek ingesteld omtrent eene geheele ploeg. Geldt het een algemeen feit, dan worden allen gestraft met boete van f 0.50. Dit is wel eens gebeurd als zich wat socialisme openbaarde, en het is een probaat middel.

4431. *V.* Hebben in dat geval de geheele ploeg en de ploegbaas boete?

A. Ja, als eene algemeene ontevredenheid bestond, als de menschen onderling ruzie hadden; gold het één man, dan werd deze verplaatst.

4432. *V.* Ik kan toch niet aannemen dat ooit boete zou zijn opgelegd wegens de overtuiging of partijrichting van de lieden, bijv. omdat zij tot de socialistische partij overhellen.

A. Neen, voor meer ondergeschikte dingen, voor het nemen van wat gras, waar zij dan ruzie over krijgen bijv.

4433. *V.* Dus, wanneer de toestand van de ploeg zóó was dat de oneenigheid zóó hoog liep dat zij schadelijk was aan de behoorlijke vervulling van den dienst, werd aan de geheele ploeg boete opgelegd?

A. Juist.

4434. *V.* Geschiedt dat door u?

A. Neen, door den sectie-ingenieur.

4435. *V.* Hebben de technische beambten geen boeten op te leggen?

A. Neen, ik heb die bevoegdheid niet.

4436. *V.* Zijn in uwe sectie enkele deelen waar de toestand van de arbeiders minder gunstig is in 't algemeen dan bij de andere?

A. Neen, en het bewijs is, dat er bij eene vacature wel 20 sollicitanten zijn.

4437. *V.* Wanneer wegens ziekte of bijzonder buitengewoon werk versterking van de ploeg noodig is, hebt gij dan geen moeite om los personeel te krijgen?

A. Ik kan er genoeg krijgen.

4438. *V.* En wanneer er eene plaats openvalt zijn er velen, die er aanzek om doen?

A. Ik zou zeggen wel vijftig voor een.

4439. *V.* Gij hebt dus dan kust en keur en kunt nemen die personen, die het meest geschikt zijn?

A. Ja, maar er wordt geen aangesteld alvorens hij een proeftijd heeft ondergaan. We houden ze eerst als hulparbeiders en, wanneer ze na 2 à 3 maanden voldaan hebben, worden ze als vast aangesteld. Ons geheele personeel is van vaste aanstellingen voorzien.

4440. *V.* En al degenen, die vast aangesteld zijn, deelen in het pensioenfonds?

A. Ja.

4441. *V.* Hebben de wegwerkers geen vrije woning tenzij hunne vrouwen tevens zijn wachteres?

A. Het geval doet zich ook wel voor dat zij wachterswoningen hebben, waar geen dienst bij noodig is. Zoo hebben eenige ploegbazen zulke woningen; die menschen, die het een beetje beter doen kunnen, hebben niet gaarne dat hunne vrouwen wachteres zijn. En zoo is bij de Rhijnbrug een wachtershuis en een afzonderlijk huis voor een ploegbaas.

4442. *V.* Is de Maatschappij er op bedacht om het stelsel uit te breiden, om aan de wegwerkers vrije woning te geven?

A. Neen, dat kan ik niet zeggen.

4443. *V.* Zoudt gij het niet wenschelijk vinden in het belang van den dienst?

A. Och, nagenoeg allen, die gehuwd zijn hebben zulk eene woning, en er zijn weinigen ongehuwd.

4444. *V.* Zijt gij belast met het toezicht op die woningen?

A. Ja.

4445. *V.* Ziet gij ze persoonlijk na?
- A.* Neen, de opzichters, die aan mij rapport uitbrengen als er iets is.
4446. *V.* Zijn die woningen beter dan de woningen, die de menschen voor gelijken prijs in de verschillende deelen van uwe sectie anders zouden kunnen krijgen?
- A.* Veel beter.
4447. *V.* Zijn zij alle van goed water voorzien?
- A.* Ja, alleen op het deel Elst—Gorinchem minder, daar hebben ze regenbakken, die niet altijd voldoende zijn in een drogen zomer, terwijl het water, dat er in komt, niet erg aan te bevelen is voor drinkwater. Maar het is tot op den huidigen dag eene quaestie geweest met de Regeering.
4448. *V.* Is de Regeering daartoe verplicht?
- A.* Ja, binnen 2 jaren moeten de gebreken, die op eene lijn bestaan, opgegeven worden.
4449. *V.* En de Regeering heeft daarin te voorzien, omdat zij de woningen in goeden staat moet opleveren?
- A.* Ja.
4450. *V.* Maar de Maatschappij is toch eigenares van de woningen?
- A.* Neen, de Staat der Nederlanden.
4451. *V.* De Maatschappij administreert dus de woningen, die het eigendom van den Staat zijn?
- A.* Ja.
4452. *V.* Is men er niet op bedacht geweest om, op het voetspoor van de Hollandsche Maatschappij, overal het drinkwater te doen onderzoeken?
- A.* Neen, alleen als er klachten rijzen, wordt er een onderzoek ingesteld.
4453. *V.* Zijn de woningen niet meestal voorzien van een stukje grond?
- A.* Ja, allemaal.
4454. *V.* Hebben de menschen meestal gelegenheid om een varken te houden?
- A.* Ja, allen.
4455. *V.* Wordt in uwe sectie het een of ander gedaan om de menschen behulpzaam te zijn, als zij niet in staat zijn het zelf aan te schaffen?
- A.* Neen.
4456. *V.* Wij weten dat de Maatschappij vrijgevig is met het toestaan van vrij vervoer van steenkolen en aardappelen.
- A.* Ja, en van turf.
4457. *V.* Genieten de menschen, die aan den weg arbeiden, zoo noodig, ook vrij vervoer voor andere zaken?
- A.* Neen.
4458. *V.* Er wordt ook veel vrij vervoer gegeven wanneer er geen scholen in de buurt zijn?
- A.* Ja, zij hebben het slechts voor het aanvragen.
4459. *V.* Bestaat er veel aanleiding om daarvan gebruik te maken?
- A.* Neen, niet erg veel.

4460. *V.* Liggen de woningen veel in de buurt van een dorp, waar eene behoorlijke lagere school is?
- A.* Ja, daarop wordt zooveel mogelijk gelet. Menschen zonder kinderen worden op meer geïsoleerde plaatsen gevestigd dan die, welke kinderen hebben. Gebeurt het eene enkele maal dat menschen met kinderen ver van eene school verwijderd wonen, dan hebben zij recht op gratis vervoer.
4461. *V.* Zijt gij bekend met de inrichting van het *Economat* op den Grand Central Belge?
- A.* Neen.
4462. *V.* Hebt gij in deskundige kringen nooit het denkbeeld hooren bespreken om dat voorbeeld te volgen?
- A.* Neen.
4463. *V.* Meent gij dat op die wijze veel zou kunnen gedaan worden om in de behoeften van het ondergeschikte personeel tegemoet te komen?
- A.* Dat zou ik niet denken.
4464. *V.* Wij hebben van arbeiders vernomen, dat zij niets anders wenschten, dan een snippertje hooger loon. En wanneer het waar is, dat de Grand Central Belge hare menschen overal voor goedkoopere prijs van betere waar voorziet, zou daarin door verlaging van den prijs der levensbehoeften reeds aanmerkelijk tegemoet gekomen worden.
- A.* Vóór vier dagen sprak ik toevallig te Maastricht iemand van den Grand Central Belge, en vernam ik dat dezelfde menschen, die bij ons 90 cents verdienen, daar slechts 75 cents krijgen. De woningen van den Grand Central heb ik zelf gezien, en die zijn zeer slecht. De kinderen slapen er dikwijls in den kelder.
4465. *V.* Is daar de levenswijze over het algemeen goedkoopere?
- A.* Ja, goedkoopere dan bijv. in Zuidholland.
4466. *V.* Maar niet goedkoopere dan bijv. in Gelderland of Noord-Brabant?
- A.* In Gelderland heerscht het Hollandsche tarief; in Noord-Brabant is het echter goedkoopere leven.
4467. *V.* Maar is het bijv. in de omstreken van Nijmegen goedkoopere dan het leven op de lijnen van den Grand Central Belge?
- A.* Ja, ik zal niet zeggen te Antwerpen, enz.
4468. *V.* Volgens uwe meening zit een deel van het voordeel voor de arbeiders dus in het wonen in eene goedkoopere streek en worden de voordeelen, die het *Economat* geeft voor de Belgische arbeiders, wederom opgewogen door lager loon?
- A.* Ja.
4469. *V.* Moeten zij bij u zwaarder werken?
- A.* Langer, niet zwaarder.
4470. *V.* Bij den Staatsspoor bestaat de bepaling, dat de werklieden voor „weg en werken” van gereedschappen voorzien moeten zijn voor kleine herstellingen aan de wissels, niet waar, of slaat dat alleen op de wisselwachters?
- A.* Ja, de gewone werklieden gebruiken de gereedschappen van den ploegbaas.
4471. *V.* Hebt gij dikwerf versterking van personeel noodig, in buitengewone omstandigheden, bijv. bij sneeuwstorm?

A. Neen, wij kunnen altijd aan alle eischen van dien dienst voldoen. Bij verlegging van rails, enz. laten wij, zoo noodig, drie, vier ploegen komen.

4472. V. Wordt de dienst voor de andere ploegen dan verzwaard?

A. Neen, voor meerder werk wordt echter extra betaald, op tamelijk ruime wijze.

4473. V. Naar welk een maatstaf?

A. Dat hangt af van omstandigheden, of er hard gewerkt moet worden, enz.

4474. V. Is die regeling voor alle sectiën gelijk?

A. Neen.

4475. De heer **Van Wijck**: Bij de H. IJ. S. M. bestaat eene premie op het zuinig onderhouden van weg en werken; zoudt gij invoering daarvan ook voor den Staatsspoor niet toejuichen?

A. Neen, want men komt er door in te groote berekeningen, en het kan leiden tot ontevredenheid.

4476. V. Maar de Hollandsche Maatschappij, die toch wel bewijs heeft gegeven van te weten wat goed is op dat gebied, heeft toch de ondervinding opgedaan, dat de maatregel in 't belang is zoowel van haar als van den werkman.

A. Eene premie heeft dit tegen, dat zij mede, maar ook tegen kan vallen, en als een werkman er op rekent met Januari een f 25 te zullen ontvangen, die hij niet krijgt, dan valt het hem erg tegen.

4477. De **Voorzitter**: Het moet uit den aard der zaak eene toevallige bate zijn. Dat acht gij niet wenschelijk?

A. Een goed en vast traktement is beter dan eene premie, die wisselvallig is.

4478. V. Hebt gij in uwe ambtelijke betrekking nog al gelegenheid om het leven van de menschen gade te slaan in hunne woningen?

A. Ja.

4479. V. Worden de woningen over het algemeen netjes en zindelijk gehouden?

A. Daar valt veel op te zeggen; er zijn woningen, die schandelijk worden bewoond, andere daarentegen worden uitstekend netjes gehouden; dit hangt veel van de vrouw af. In Noord-Brabant is men over het algemeen nog al vuil, in Gelderland vindt men vele zindelijke menschen.

4480. V. Is de zindelijkheid regel of uitzondering?

A. Op de lijn Tilburg—Nijmegen zijn de menschen over het algemeen zeer vuil.

4481. V. Is het wel voorgekomen dat de menschen wegens hunne onzindelijkheid uit de woning gezet zijn of uit den dienst ontslagen?

A. Neen, wel is het gebeurd dat er een man of vijf met emmers naar zulk eene woning zijn gestuurd om de vrouw een handje te helpen. Dit is een probaat middel; de vrouwen hebben daar zeer het land over.

4482. V. Heeft dat aan de kaak stellen een moreelen invloed?

A. Ja.

4483. V. Staan de arbeiders bij de spoorwegen gelijk met de arbeiders in dezelfde streek? Kunnen zij goed rondkomen?

Enquête. Openbare middelen van vervoer.

A. Ik geloof dat zij boven de boerenarbeiders staan. Voor twee jaren werd een wachter doodgereden, die f 600 in de spaarbank had. Wanneer de menschen een paar varkens koopen, dan kunnen zij wel een stuivertje overleggen; zij hebben tijd genoeg om varkens te mesten.

Ik heb huishoudens gekend zonder kinderen, die geen cent bezaten, terwijl andere huishoudens, met 5 of 6 kinderen, een aardig spaarduitje bezaten.

4484. V. Gij meent dus dat de menschen over het algemeen wel met hun loon kunnen rondkomen en zelfs wat overleggen?

A. Ja.

4485. V. Zijn er in uwe sectie dikwijls ongevallen voorgekomen gedurende den tijd dat gij daar werkzaam waart?

A. Gedurende acht jaar is er één man overreden, van een ander is het been moeten geamputeerd worden, anders niet.

4486. V. Dus het personeel is over het algemeen voorzichtig?

A. Ja, verwondingen komen wel voor, doch zelden.

4487. De heer **De Bordes**: Er wordt nog al eens over geklaagd dat de conducteurskamers niet goed zijn.

A. Die behooren niet tot mijne afdeling.

4488. V. Gij hebt toch het onderhoud van die kamers?

A. Ja, zij worden tweemaal per jaar gewit en geverfd. Er zijn nog al conducteurs, die niets netjes zijn en de lokalen onzindelijk maken.

4489. V. Kunt gij over het algemeen vooruitgang bij die menschen constateeren in vergelijking met vroegere jaren?

A. Neen.

4490. V. Er wordt veel geklaagd over de doctoren, niet waar?

A. Ja, daar zijn vele klachten over, doch er bestaan bij den Staatsspoorweg plannen om eene nieuwe regeling in te voeren.

4491. De heer **Van Wijck**: Hebt gij dikwijls misbruik van sterken drank moeten constateeren?

A. Neen, als ik 't driemaal zag, is dat zeker het uiterste aantal.

4492. V. Kunnen de wachteressen, die bevallen moeten, een behoorlijken tijd vóór hare bevalling ophouden met dienst te doen?

A. Ja, dat hangt geheel en al van haar zelf af; als zij zich ziek melden kunnen zij ophouden. Er zijn er, die een paar maanden te voren al beginnen te krukken.

4493. V. Acht gij wettelijke maatregelen noodig te haren aanzien, zooals nu reeds zijn vastgesteld voor de fabrieksarbeidsters?

A. Neen; wel zou ik willen bepaald zien dat op zeer drukke baanvakken, waar 60 à 70 treinen daags passeeren, de wachteressen geen 16 uren achtereen dienst mochten doen, want die menschen hebben dan den tijd niet om hun huishouden behoorlijk waar te nemen. Op minder drukke baanvakken, bijv. op den Zuid-Oosterspoorweg hebben zij tusschen twee treinen soms eene tusschenruimte van 3, 4 uren; daar is dus geen bezwaar tegen den dienstdag.

4494. V. Komt zulk een drukke dienst veel voor?

A. Ja, op de lijn Arnhem—Nijmegen hebben de wachteressen 16 uren onafgebroken dienst.

4495. De Voorzitter: Hoe is de dienst op de lijn Arnhem—Zutphen?

A. Die is buiten mijne sectie gelegen.

4496. V. Hoeveel wachteressen hebt gij in uwe sectie?

A. Ongeveer 50.

4497. V. Hoeveel harer hebben zulk een zwaren dienst als waarvan gij spreekt?

A. Nagenoeg alle hebben 16 uren drukken dienst.

4498. V. Hebt gij misschien zelf nog een en ander mede te deelen, dat der Commissie van nut zou kunnen zijn bij het volvoeren harer taak?

A. Neen, Mijnheer de Voorzitter; ik had alleen die twee punten, de wachteressen en de medische hulp, welke nu reeds besproken zijn.

4499. Over het laatste punt hebben wij met ingenomenheid vernomen dat er plannen bestaan om daaromtrent verandering aan te brengen.

MARTENS JR.

ROCHUSSEN, Voorzitter.

DE BORDES.

S. M. VAN WIJCK.

J. A. STOOR, Adj.-secretaris.

Verhoor van Marinus Buyze, oud 33 jaar, Rijksopziener op de Spoorwegdiensten, te Groningen.

4500. De Voorzitter: Zijt gij reeds lang in Groningen?

A. Sedert 1 Januari 1889.

4501. V. En vroeger?

A. Toen ben ik eerst te Middelburg en daar vóór te Tiel geweest.

4502. V. Uw dienst bestaat in aanhoudend toezicht houden, zoowel op materieel en personeel als op weg en werken?

A. Ja, op de naleving van de voorschriften, door het Rijk gegeven.

4503. V. En, wanneer gij eenige afwijking van de bepaling waarneemt, maakt gij daarvan rapport en zendt het aan den Raad van Toezicht?

A. Ja.

4504. V. Krijgt gij dan later eenige mededeeling van het gevolg, dat daaraan gegeven is?

A. Ja, dan wordt mij de beschikking medegedeeld.

4505. V. Hebt gij opgemerkt, of er in het eene district, waar gij geweest zijt, meer overtredingen voorkwamen dan in het andere?

A. Neen, ik ben altijd bij de Staatsspoorwegen geweest, maar nu heb ik ook het toezicht op de lijn Stavoren—Leeuwarden.

4506. V. Hebt gij veel aanleiding om te bemerken dat van het personeel in de verschillende categorieën te veel werk gevergd wordt?

A. Ik heb wel eens aanmerking gemaakt op de nachtrust; bij iedere nieuwe dienstregeling gebeurt 't wel, dat de nachtrust niet behoorlijk is gewaarborgd. Ik heb daarin steeds verandering gekregen door er den betrokken hoofdamtenaar over te spreken of aan den Raad van Toezicht te schrijven.

4507. V. Voor welk soort personeel gold dat hoofdzakelijk?

A. Voor personeel op kleine stations, zooals wisselwachters bijv. Op grootere stations komt dat minder voor, omdat men daar meer personeel heeft.

4508. V. Er zijn wel van die kleine stations, waar men moeite heeft om personeel te vinden, geschikt om de anderen te vervangen bij verhindering of ongesteldheid. Dat geldt zeker meer voor de wisselwachters?

A. Het geldt ook voor de stationsarbeiders.

4509. V. Kan men de gewone wegwerkers altijd in genoegzaam aantal vinden?

A. Ja, men kan er zooveel krijgen als men hebben wil. Voor eene plaats als wegwerker zijn altijd zeer veel sollicitanten.

4510. V. Hoe komt het dan dat juist aan de kleine stations niet genoegzaam personeel is om af te lossen?

A. Dat is meer een gevolg van de zuinigheid der Maatschappij, omdat aan die stations te weinig werk is voor twee wisselwachters. De Maatschappij gaat er daarom niet direct toe over een tweeden wisselwachter te nemen, wanneer de eerste meer dan 16 uren dienst heeft, maar moet er eerst op gewezen worden.

4511. V. Voor wisselwachter zal men zeker ook wel niet den eerste den beste kunnen nemen?

A. Die moeilijkheid is zoo groot niet. Dan neemt men wegwerkers, want dezen zijn genoegzaam met de wissels vertrouwd, om 's avonds of 's morgens af te lossen.

4512. V. Geldt dit voor de meeste wegwerkers?

A. Voor allen.

4513. V. Zoo'n bijzonder moeilijk werk is het dan ook zeker niet?

A. Neen, oplettendheid is daarbij de hoofdzaak.

4514. V. Hebt gij dikwijls, ten opzichte van de machinisten, overschrijding van den wettelijken werktijd geconstateerd?

A. Dat niet.

4515. V. Komt het dan nooit voor, dat de machinisten langer dan 16 uren dienst doen?

A. Dat kan ik niet bepaald zeggen. Zooals u weet, is in het reglement bepaald dat zij acht uren nachtrust moeten hebben. Nu kan het wel zijn dat het verschil tussehen het begin en het einde van hun diensttijd meer dan 16 uren bedraagt, maar dat hun volgende diensttijd dan naar evenredigheid korter is.

4516. V. Volgens die uitlegging van het reglement zou men dus wel tot 22 uren diensttijd kunnen gaan?

A. Ja. In verband daarmee heeft dan ook, eenige dagen geleden, de Raad van Toezicht eene circulaire uitgevaardigd, waarin bepaald is dat de werktijd niet meer dan 16 uren mag bedragen. Ik heb dan ook reeds nu bevonden dat eenige conducteurs wel gemiddeld 8 uren nachtrust hebben, maar tevens op enkele dagen langer dan 16 uren dienst.

ZITTING VAN DONDERDAG 6 NOVEMBER 1890.

Tegenwoordig de heeren:

ROCHUSSEN, *Voorzitter*.

DE BORDES.

JANSEN.

VAN WIJCK,

en, bij een gedeelte der verhooren, de heer HEYLIERS.

Verhoor van **Bastiaan de Jong**, oud 32 jaar, Rijksopziener bij de spoorwegdiensten, te Haarlem.

5481. De **Voorzitter**: Zijt gij reeds lang op de standplaats Haarlem geweest?

A. 4½ jaar.

5482. V. Is het uwe eerste standplaats geweest?

A. Neen, ik was reeds 2½ jaar te Gouda.

5483. V. Toen gij tot Rijksopziener benoemd werd, waart gij toen reeds met het spoorwegwezen bekend?

A. Neen.

5484. V. Hebt gij eenig examen voor die betrekking afgelegd?

A. Neen, ik bezit het diploma van ingenieur, dat van het examen vrijstelt.

5485. V. Hoe groot is uw district?

A. 180 kilometers; de lijnen Amsterdam—Rotterdam, Haarlem—Helder, Zaandam—Uitgeest en Velsen—IJmuiden.

5486. V. Bestaat in de verschillende deelen van uwe inspectie een zoodanig verschil in den toestand van den weg, dat in het eene deel meer werkrachten noodig zijn dan in het andere, om het in behoorlijken staat te houden?

A. Ja, op de lijn Amsterdam—Rotterdam is de dienst voor het volk veel zwaarder, dan op de andere lijnen.

5487. V. Is daar naar evenredigheid meer personeel?

A. Tot zekere hoogte. Op de lijn Amsterdam—Rotterdam, waar dubbel spoor is, heeft eene ploeg van wegwerkers 3¼ kilometer voor hare rekening; men zou meenen dat 7 kilometer op enkel spoor daaraan zou evenredig zijn, maar dit is niet het geval, omdat het werk aan de baan hetzelfde is.

5488. V. Op de lijn Amsterdam—Rotterdam is het werk voor de wegwerkers dus het zwaarst?

A. Ja.

5489. V. Worden zij in evenredigheid ook hooger betaald?

A. Neen, de betaling wordt meer geregeld naar de duurte van de streek.

5490. V. Zijn er in uw district ook bepaalde gedeelten waarop, volgens uwe meening, te veel van die menschen gevegd wordt?

A. Neen.

5491. V. In het algemeen is het werk van de wegwerkers toch zwaar?

A. In sommige tijden van het jaar. Zij moeten ook zorgen voor het schoonhouden van de slooten aan weerskanten van den weg. In die tijden hebben zij het zeer druk; zij krijgen daarvoor apart geld en het werk geschiedt zoogenaamd in hun vrijen tijd, maar het werk aan den weg lijdt er wel eens onder.

5492. V. Zou dit kunnen voorkomen worden door het aanstellen van meer personeel?

A. Er moest voor het schoonhouden der slooten, dat met den spoorweg niets te maken heeft en alleen het polderbestuur aangaat, apart volk aangesteld worden, zooals vroeger het geval was.

5493. V. Dit geschiedt zeker niet wegens het geldelijk bezwaar daaraan verbonden?

A. Natuurlijk; die menschen zijn toch op de baan en kunnen die stukjes sloot er wel bij schoonhouden, maar zij vinden in dat meerdere werk een excuus, wanneer wij aanmerking maken dat de weg niet zoo netjes in orde is als het behoort.

5494. V. Zou het eenig bezwaar voor de spoorwegadministratie hebben, indien ander volk met dat werk belast werd?

A. Neen, want vroeger was dat, zooals ik zeide, het geval.

5495. V. Was het dan niet ten gevolge van onderzonden bezwaren, dat daarin verandering werd gebracht?

A. Voor zoover ik weet, heeft het nooit tot bezwaren aanleiding gegeven.

5496. V. Zijn naar uwe meening de loonen overal geregeld in verband met de loonen voor gelijk werk in dezelfde streek, zoodat de menschen voldoende vergoeding voor het zware werk hebben?

A. Ja, in evenredigheid met de loonen van andere arbeiders, worden zij niet slecht betaald.

5497. V. Heeft men dus nooit moeite om werkvolk te krijgen?

A. Neen, er is veel aanbod.

5498. V. Komt gij met het huiselijk leven van het personeel wel in aanraking? Is die toestand nog al bevredigend?

A. Daar weet ik minder van.

5499. V. Zijn er gedeelten in uw district, waar de handhaving van tucht en een geregelde loop van zaken grooter bezwaren opleveren dan in andere gedeelten?

A. Zoover ik weet niet.

5500. V. Zijn er dikwijls moeilijkheden tusschen opzichters, ploegbazen of het personeel onderling?

A. Zeer zelden.

5501. V. Er bestaat dus groote bereidwilligheid tot samenwerking in het belang van een goeden gang van zaken?

A. Ja, alles loopt gewoonlijk goed. Maar het is ook eene vaste betrekking en ieder doet zijn best om die te behouden, ook al is er iets, wat minder aangenaam is. Maar geklaagd wordt er niet.

5502. V. Zoo er klachten waren, zouden zij ook niet in de eerste plaats tot u komen?

A. Neen.

5503. V. Gij hebt het oog te houden op de dienstregeling. Hebt gij daarbij dikwijls gelegenheid gehad zeer langdurige diensten voor machinisten te constateeren?

A. Dikwijls niet, maar eene enkele maal is het wel voorgekomen.

5504. V. Zoudt gij een enkel geval van zeer langdurigen dienst kunnen aangeven?

A. Ja. Er was vroeger een dienst, die om 5.30 uit Rotterdam ging naar Amsterdam, daar één uur bleef, wat niets beteekende, omdat de machinist toch op de machine moest blijven, dan naar den Helder, weder terug naar Amsterdam en dan naar Rotterdam. Dat was een dienst van 5.30 tot 's avonds 7.30, met drie pauzen van een uur. Dan volgde daarop Dinsdag voor denzelfden machinist een markt trein van den Haag naar Rotterdam. Daartoe moest die man met zijne machine des avonds circa half twaalf van Rotterdam naar den Haag gaan. Hij had dus in dien tusschentijd 4 uren om te slapen. Den volgenden morgen had hij opnieuw dienst, maar niet dien zwaren dienst. Toen ik zijn superieur daarop opmerkzaam maakte, is daarin dadelijk verandering gebracht.

5505. V. Sliep die man dan die 4 uren in den Haag, en in een vertrek dat in behoorlijken staat was?

A. Ja, daarvoor is eene aparte kamer in de machine-loods, waar een flinke rustbank en een bed in staan.

5506. V. Hebt gij wel gezien dat die vertrekkende in goeden staat zijn?

A. Ja.

5507. V. Als de bepalingen van art. 113 der dienstregeling niet behoorlijk nagekomen worden, doet gij daarvan mededeeling aan den Raad van Toezicht, niet waar?

A. Ja.

5508. V. Of maakt gij eerst den sectie-ingenieur op de overtreding opmerkzaam?

A. Ja, en dat helpt in den regel voldoende. Een rapport aan den Raad van Toezicht is zelden noodig.

5509. V. Gij brengt dan uw bezwaar in bij den eerst-aanwezenden ambtenaar in de verschillende afdelingen?

A. Ja.

5510. V. Hebt gij wel eens zeer langdurige diensten van conducteurs kunnen constateeren?

A. Bedoelt gij in gewone gevallen?

5511. V. Ja.

A. In Rotterdam was een zeer zware dienst; die begon des morgens om half zes, van Rotterdam naar Amsterdam, dan weder naar Rotterdam en vervolgens van Rotterdam weder naar Amsterdam en terug. De conducteurs waren dan om 12 uur terug. De dienst werd gevolgd door een gemakkelijken dag, b.v. van half negen 's morgens tot half acht 's avonds.

5512. V. Is daar onmiddellijk verandering in gebracht?

A. Daar kon ik niets aan doen; die dienst viel binnen de bepaling van art. 113.

5513. V. Ja, zooals die bepaling wordt opgevat; maar het is zeer de vraag of die opvatting van het Reglement de juiste is. De redactie van art. 113 laat immers veel te wenschen over?

A. Ja, dit artikel is niet in het voordeel van de menschen. Zoo heel erg was die zware dienst toch niet, omdat hij gevolgd werd door een veel korteren.

5514. V. Moeten de conducteurs een uur vroeger aan het station zijn?

A. Vroeger bepaalde het Reglement dat zij een half uur van te voren present moesten wezen; thans bedraagt die tijd 20 minuten, dit is dan ook voldoende.

5515. V. Gij zult het zeker met mij eens zijn, dat een dagelijksche dienst van 16 uren volstrekt onmogelijk zou zijn?

A. Dat zou niet vol te houden zijn.

5516. V. Men heeft hier met verschillende belangen rekening te houden: met die van het publiek, die van de Maatschappij en die van de menschen zelf. Hebt gij ook opgemerkt dat de wensch bestaat om veel te rijden, ten einde meer geld te verdienen?

A. Ja, hoe meer kilometer-gelden de menschen verdienen kunnen, des te aangenaamer is het hun; er ligt ook wel iets billijks in, dat zij, die het meest werken, ook het meest verdienen.

5517. V. Daardoor wordt echter meer van de krachten der menschen gevorderd dan voor hen zelf en de Maatschappij wenschelijk is en bestaansbaar is met de eischen van de veiligheid.

A. Een man, die te veel dienst heeft gehad, maar voor zijn overwerk betaald is, acht zich daardoor verantwoord; dit denken de superieuren ook.

5518. V. Komt het niet zeer dikwijls voor dat de langdurige dienst nog verlengd wordt door buitengewone omstandigheden, die men echter niet zoo heel buitengewoon zou kunnen noemen?

A. Dit komt wel eens voor met kermissen of andere drukke gelegenheden; dan moeten er vele extra-treinen rijden.

5519. V. Zijn dergelijke gevallen vrij dikwijls te constateeren?

A. Ja, te Haarlem is een zeer druk personenverkeer, vooral des zomers op Zondag, verder met de kermis en op Pinksterdag.

5520. V. Te Haarlem wordt zeker geen bezwaar ondervonden van opera-treinen?

A. Neen, nu niet meer; vroeger kwam het wel voor, dan reed er 's Dinsdags een trein voor de Fransche opera naar den Haag. Door die diensten wordt wel inbreuk gemaakt op de gewone diensten van de conducteurs, maar veel bezwaar levert dit niet op; gewoonlijk gaat het vrij goed.

5521. V. Terwijl aan den eenen kant eene behoorlijke vergoeding wordt toegekend voor buitengewone diensten, zou het toch wel kunnen zijn dat bij velen misnoegen, ja verbittering ontstond over het al te zware werk, dat wordt opgelegd?

A. Dit is uitzondering; in den regel komt het niet voor.

5522. V. In sommige bladen komen wel eens zeer scherpe, zelfs hartstochtelijke klachten over dit punt voor. Komt men wel eens met klachten tot u?

A. Een hoogst enkelen keer en dan nog wanneer ik er naar vraag.

5523. V. Wendt zich het personeel niet tot u, wanneer het vindt dat door de dienstregeling een te langdurige diensttijd is opgelegd of wegens bijzondere omstandigheden te veelvuldig en op te bezwarende wijze van de regeling werd afgeweken?

A. Zelf tot mij komen doet het personeel, ik kan wel zeggen, nooit.

5524. V. Dat zou misschien ook niet bestaanbaar zijn met zijne verhouding tot de Maatschappij. Het personeel heeft zijne eigen superieuren tot wie het zich kan wenden, en kan zich ook moeilijk direct wenden tot het orgaan van de Regeering.

A. Dit laatste zou hun hoogst waarschijnlijk ook niet in dank afgenomen worden.

5525. V. Zou het dan tot minder gunstige gevolgen voor hen leiden?

A. Ik heb maar eens een dergelijk geval bij de hand gehad. Een wegarbeider had naar zijne meening onrechtvaardig straf gekregen; hij had werk gekregen, dat hij meende niet te behoeven te doen en was daarom gestraft. Ik kreeg een brief van dien man, maar kon geen kennis van de zaak nemen, omdat de man zijn wettelijke rusttijd had gehad en ook overigens de wettelijke voorschriften waren gevolgd. In de verhouding tusschen werkgever en werknemer mag ik mij nauwelijks niet mengen.

5526. V. Uwe bevoegdheid om tusschenbeiden te treden zou, naar uwe meening, alleen ontleend kunnen worden aan art. 113?

A. Ja, tenzij art. 13 der wet toepasselijk ware, hetgeen bepaalt dat wij mededeelingen kunnen doen aan de directiën van hetgeen wij in het belang van den dienst wenschelijk achten.

5527. V. Zijt gij wel eens in de gelegenheid geweest om dat artikel toe te passen?

A. Een hoogst enkelen keer, maar steeds op het gebied van techniek of exploitatie.

5528. V. Hebt gij het materieel onder uw toezicht?

A. Niet rechtstreeks. Wij gaan na of de voorschriften, omtrent het materieel van staatswege gegeven, worden nagekomen.

5529. V. Hebt gij gelegenheid om u te vergewissen of de plaatsen, waar de menschen zich gedurende den dienst moeten ophouden, aan redelijke eischen voldoen?

A. Ja, ik rijd wel eens mede in de bagagewagens van de goederentreinen, om op plaatsen te komen, waar ik anders moeilijk kan komen.

Enquête. Openbare middelen van vervoer.

5530. V. Zijn de verblijfplaatsen van de conducteurs behoorlijk verwarmd en ingericht?

A. Ja, zij zijn goed verwarmd; er is een rustbank in en een spionnetje is aangebracht, zoodat de conducteurs den trein kunnen overzien zonder zich naar buiten te begeven, in één woord: zij zijn zoo ingericht dat de menschen er goed hun werk kunnen doen.

5531. V. En is het machinepersoneel op de locomotieven zoo geplaatst, dat het voor regen en wind beschermd is?

A. Dat is op de oude locomotieven niet mogelijk, want daar is te weinig plaats, maar op de nieuwe is daar zooveel doenlijk voor gezorgd, en langzamerhand raakt het oude materieel uit den dienst weg; de meerderheid der machines is reeds zoo goed ingericht als het kan.

5532. V. Het materieel voldoet dus over het algemeen?

A. Ja.

5533. V. Hebt gij ons thans nog een en ander mede te deelen uit u zelf? De afdeeling zal dat gaarne vernemen.

A. Alleen zou ik wijziging wenschen in het fameuse art. 113.

5534. V. Zoudt gij willen aangeven op welke wijze gij het geformuleerd zoudt wenschen?

A. Er wordt bepaald een onafgebroken rusttijd, bij dagdienst van 8 uren, en bij nachtdienst van 10 uren. Maar waar is nu de grens tusschen dag- en nachtdienst? Het kan gebeuren dat op een station als regel het werk 's nachts om 12 uur eindigt, zoodat die menschen den volgenden morgen om 8 uur weder in dienst komen. Komt nu echter de laatste trein om 2 uur 's nachts aan, dan is dit, dunkt mij, wel degelijk nachtdienst, maar het wordt niet als zoodanig gerekend. Er staat wel in het Reglement dat onder nacht verstaan wordt de tijd tusschen zonsopgang en zonsopgang, doch aan die bepaling kan men zich ook niet houden, want dan zou het in den winter om 4 uur 's middags reeds nacht zijn.

5535. V. Een getuige zeide ons dat hij zou wenschen ingevoerd te zien het Engelsche stelsel, waarbij bepaald wordt het maximum uren per week, dat de menschen dienst mogen doen. Zoudt gij daarin veel heil zien?

A. Wanneer de bepalingen omtrent de nachtrust gehandhaafd bleven, is daarvoor veel te zeggen.

5536. V. Gij zoudt dus eene duidelijke en nauwkeurige bepaling tot waarborging van het noodige getal rusturen des nachts onontbeerlijk achten?

A. Ja.

5537. V. Men zou in dit geval, wanneer men eenvoudig het getal uren bepaalde, niet aan het beleid van de verschillende Maatschappijen kunnen overlaten, dat er voor gezorgd werd dat de menschen behoorlijke nachtrust zouden krijgen?

A. Er zou altijd strenge contrôle moeten plaats hebben.

5538. V. Hebt gij ook eenige mededeeling te doen omtrent de verhouding van de ondergeschikten tot de superieuren? Is in uwe inspectie die verhouding bevredigend? Worden de menschen op betamelijke wijze behandeld, of komen er nog al veel klachten daarover voor?

A. Ik kan niet zeggen dat de menschen altijd met de noodige humaniteit behandeld worden.

5539. V. Op welken trap van de hiërarchie wordt in deze het meest gezondigd?

A. Op een vrij hoogen trap. Eén hoofdamtenaar zegt gewoonlijk: die kerels moeten maar gestraft worden als zij wat misdoen.

5540. V. Doch dit is toch niet de algemeene geest?

A. Gelukkig niet.

5541. V. Maar toch helt men veelvuldig tot dergelijke denkbeelden over?

A. Ja, een beetje te veel, want een arbeider is ook een mensch.

5542. V. Hoe is de verhouding tusschen den ploegbaas en de menschen onder hem?

A. Daar merk ik weinig van.

5543. V. En van de opzichters tot de ploegbazen?

A. Dat gaat gewoonlijk heel goed.

5544. V. Maar de hoofdopzichters van den weg kunnen wel eens ruw met het personeel omspringen, niet waar?

A. Dat hangt van den persoon van den hoofdopzichter af.

5545. V. Het komt dan toch nog wel eens voor?

A. Ja.

5546. V. Hoe gaan de stationschefs met hun personeel om?

A. Meestal, vooral op de groote stations, zijn zij vrij humaan. Hier en daar laat dat natuurlijk wel eens iets te wenschen over.

5547. V. Wij hebben niet bepaald namen te vragen, het is ons meer om de feiten te doen. Meent gij dat nog wel ruwe behandeling in meerdere mate voorkomt, dan gij voor den dienst wenschelijk acht, en dat het stelsel van schrikaanjaging door harde maatregelen nog maar al te veel gevolgd wordt?

A. Hier en daar wel.

5548. V. Wanneer de ondergeschikte te klagen heeft, zal hij, wanneer het kwaad in hoogere instantie schuilt, weinig kans op redres hebben?

A. De straf is niet altijd onbillijk, maar zij wordt dikwijls op onaangename wijze toegepast, en dan kan men toch moeilijk reclameeren.

5549. V. Maar, wanneer hij voor zich zelf overtuigd is dat zijne straf onbillijk is, kan hij dan de gronden voor zijne meening doen gelden?

A. Dan kan hij zich natuurlijk bij zijne superieuren beklagen.

5550. V. Maar dan geschiedt dit zelden met goed gevolg?

A. Daar hoor ik weinig van.

5551. V. Gij meent echter ook dat er superieuren zijn, die in de uitoefening van hunne functie veel ruwer met de menschen omgaan, dan voor eene behoorlijke dienstverrichting noodig of zelfs gewenscht is?

A. Zeker.

5552. De heer Van Wijck: Gij hebt straks gezegd, dat de arbeiders bij hun gewone werk nog de slooten moeten schoonhouden, maar dat zij daarvoor extra betaald worden. Nu wenschte ik u te vragen of gij van de arbeiders zelf klachten hebt gehoord, dat zij het extra betaalde werk te zwaar vonden en het daarom niet gaarne deden?

A. Zeker niet. Integendeel, zij beschouwen het als een buitenkansje. Maar, zij moeten hun gewone werk daarom later inhalen en zoo ontstaat dan toch overmatige arbeid.

B. DE JONG.

ROCHUSSEN, Voorzitter.

DE BORDES.

JANSEN.

S. M. VAN WIJCK.

J. A. STROOP, Adj.-secretaris.

Verhoor van Mr. Herman Ameshoff, oud 73 jaar, oud-president van de directie der N. R. S. Mij., te Utrecht.

5553. De Voorzitter: Gij hebt nu uwe functie geheel neergelegd, niet waar?

A. Ja, op 15 October.

5554. V. Zal die verandering ook reeds spoedig ten gevolge hebben dat alle reglementaire bepalingen, die bij de R. S. Mij. gegolden hebben, worden vervangen door de verschillende bepalingen van de Exploitatie-Maatschappij?

A. Officieel weet ik er niets van, maar ik veronderstel het wel. Het zou echter voor den gang van zaken zeer bevorderlijk zijn, daargelaten of men sommige dingen, die de R. S. Mij. beter mocht hebben dan de E. Mij., wel zal wijzigen, maar men zal overigens wel goed doen alles uniform te maken, vooral met het oog op het personeel, omdat dit nu eens hier moet dienst doen en dan weder daar. Ook voor de veiligheid van het personeel zal het wenschelijk zijn, indien alles zich naar één beginsel beweegt.

5555. V. En inzonderheid zeker ook voor de administratie, niet waar?

A. De administratie zal hoogstwaarschijnlijk zeer veel veranderen; bij de R. S. Mij. was zij zeer eenvoudig. Wij hadden het Engelsche systeem en waren dagelijks geheel op de hoogte van alles *en gros*, terwijl de *détails* niet zoo uitvoerig werden behandeld als bijv. in Duitschland en vooral in België het geval is. Nu heeft de Exploitatie-Maatschappij van den beginne meer sympathie gehad voor het Belgische systeem en heeft zich dan ook meer in dat stelsel ingeweven. Het zal in het begin eenige moeilijkheid opleveren voor het personeel, dat bij ons zich veel in de buitendiensten kon bewegen, maar zich nu meer met de administratieve werkzaamheden zal moeten bezighouden. Ik wil echter niet de beide systemen beoordeelen. Ik was zeer tevreden over het Engelsche stelsel, omdat het mij, die aan het hoofd stond, zeer gemakkelijk viel om van dat centrale punt alles te overzien; maar misschien zou dit voordeel illusoir geworden zijn als ik mij had bevonden aan het hoofd van eene grootere onderneming. Ik geloof dat onze Maatschappij juist op de grens stond om alles zoo gecentraliseerd te kunnen behandelen.